

PAULUS B. CIPOLLA

Università degli Studi di Catania
ORCID: 0000-0002-4107-6226
e-mail: pcipolla@unict.it

DE AESCHYLI AMYMONA SATYRICA

ABSTRACT. Cipolla Paulus B., *De Aeschyli Amymona satyrica* (On Aeschylus' satyric Amymone)

The paper offers a survey of Aeschylus' satyr drama *Amymone*, which was staged probably in 463 BC together with the trilogy of the Danaids. After discussion on the argument of the play and its possible reconstruction, the three surviving fragments are presented with critical text, Latin translation and thorough commentary.

Keywords: Aeschylus; Amymone; Satyr drama; Danaids; fragments; commentary

I FABULAE NOTITIA

Aeschylum *Amymonen* scripsisse testatur catalogus eius fabularum codice Laurentiano 32, 2 traditus¹, docent testes trium quae extant fragmentorum, confirmavit fragmentum argumenti ad tetralogiam *Supplicum* pertinentis in *P.Oxy.* 2256, fr. 3 (saec. II–III p.C.) servatum²:

ἐπὶ α. [ὀλυμπιάδος ἔτει]
ἐνίκα [Αἰ]σχύλο[ς] Ἰκέτισι, Αἰγυπτίοις,
Δαυ[α]ῖσι, Ἀμυμόνῃ σατυ()
δεύτ[ε]ρ[ο]ς Σοφοκλή[ς], τρίτος
Μεσατος [[N.].]. [] 5
[[Βάκχαις, Κωφοῖς [σατυ()]]
Ποιμέσιν, Κόκ[]
] σατυ()

1 ἐπὶ α. [Lobel, qui prop. ἄρχοντος vel Ἄρχεδημίδου : ἄρχοντος Κόνωνος Luppino:
Ἄρ[ί]στωνος Stoessl: Ἄρχεδημίδου vel Ἄβ[ρ]ωνος vel etiam Ἀκ[ρ]εστορίδου Radt /

¹ *TrGF* III, T 78, 2b R.

² Editionem principem curavit Lobel 1952: 30–31; cf. MP³ 46; *LDAB* 128; Radt 1985: 55; West 1998²: 125; Arata, Bastianini, Montanari 2004: 45–49, praesertim 39, quorum textum apparatusque nunc exhibemus. De papyro vide insuper Garvie 1969: 1–28; Friis-Johansen, Whittle 1980: I 21–25; van Rossum-Steenbeek 1998: 35–36; Garvie 2013.

ὀλυμπιάδος Turner 1954 : ἀνεδιδάχθη vel ὁ δεῖνα ἀνεδίδαξεν Stoessl / . . . ἔτει . . .
 (οθ' ἔτει γ' Luppino 1967) Snell 1971 in appar. crit. : ὀλυμπιάδι οθ' ἔτει δ' (α' Mette
 1963) Mette 1959 // 2 [Αἰ]σχύλοϛ (vel Αἰσχύλου Murray 1957 in app.) Lobel / Ἴκέτισι
 Αἰγυπτίοις Turner 1954³ post Pieraccioni 1952 : τεθηκῶς vix recte Stoessl, cl. *IG*² II-III,
 2-2, 2323 col. IV 208 // 3 Δαν[α]ῖσι Snell 1971⁴ / Ἄμυ[μ]ώνη σατυρικῆι Del Corno⁵
 // 4 δεύ[τ]ερ[ο]ϛ Σοφοκλή[ς] Lobel / τρίτος Φρόνιχος ὁ Turner 1954 // 5 Να[υ]πλίωι
 Mette 1959 : Ναῖσι aut Ναῖ[α]σι Lasserre : Ναυ[σ]ικάαι ? Garvie : Νιο[β]η ? Lesky 1954 //
 6 Κωφοῖς [σατυ()] Snell 1971 / [σατύροις Snell 1953 : [σατυ(ρικοῖς) Turner 1954 //
 7 Κόκ[ι] Snell 1971 (qui prop. Κόκν[ω]ι) : Κόκλ[ω]πι Lobel // 8 σατ^υ Lobel

Archonte [... , Olympiade xx anno x]
 Vicit Aeschylus [*Supplicibus, Aegyptiis,*
Danaidibus, Amy[mona satyrica]
 Secundus Sophocle[s, tertius
 Mesatus
 [[*Bacchis, Surdis [satyris]*
Pa]storibus, Cyc[...]
saty(ric...)

Nomen archontis in lacuna periit, sed, cum in idem certamen scenicum etiam Sophocles descenderit, qui plerumque non ante annum 468 a.C. suas primas fabulas docuisse creditur⁶, hic pro *termino post quem* habendus est; quoniam vero eodem anno ipse vicit⁷, postero autem (467) Aeschylus tetralogia Thebana⁸, sequitur ut fabulae, quibus Aeschylus vicisse in papyro dicitur, inter annos 466 et 459 in scena actae sint. Si archontes qui per hos annos magistratu functi sunt recensemus, unus est Archedemides, cuius nominis primae litterae in papyri vestigia optime quadrant; unde plures viri docti didascaliam ad annum 463 referendam censent⁹. Si autem, ut putant alii¹⁰, ἐπὶ ἄρχοντος sit supplendum, de quolibet eorum annorum cogitare liceat.

³ Sed cf. iam Lobel 1952: 31; Snell 1953: 438.

⁴ Δαν[α]ῖσι Lobel.

⁵ Ἄμυ[μ]ώνη iam Lobel; σατυρικῆι iam Snell 1953, *loc. cit.*, -κῶι Friis-Johansen, Whittle 1980: 25.

⁶ Ita quidem efficitur e Plut. *Cim.* 8, 7 = Aesch. T 57 R. πρώτην γὰρ διδασκαλίαν τοῦ Σοφοκλέους ἔτι νέου καθέντος Ἄψεφίων ὁ ἄρχων (469/8) ... κριτὰς μὲν οὐκ ἐκλήρωσε τοῦ ἀγῶνος κτλ.; cf. etiam *Marm. Par. FGrHist* 239 A 56. Nonnulli tamen, cum de Plutarchi testimonio dubitent (cf. Schmid in Schmid, Stählin 1929–1948 I 2: 313 n. 11; Luppe 1970: 7–8), Sophoclis in scena exordium paulo ante ponendum iudicaverunt, collato etiam Eusebio (*Chron.* II 101–103) ad Ol. 77, 2 (471/70); quos si sequamur, Aeschylum tetralogiam annis 470–469 docuisse credamus (Yorke 1954), at sunt qui etiam superius ascendere malint (475–470, Kakridis 1954: 170; 477–470, Scullion 2002: 87–101, praesert. 90, 100).

⁷ Plut. *loc. cit.*

⁸ T 58ab R.

⁹ E.g. Garvie 1969: 1–28, praesert. 11; Friis-Johansen, Whittle 1980: 22–25; Arata, Bastianini, Montanari 2004: 46.

¹⁰ E.g. West 1998²: 125; cf. *P.Oxy.* 2256, fr. 2, 2 (= T 58b, 1–2 R., *CLGPI* 1, 1, 38), ubi Snell (1971) supplet ἐπὶ ἄρχοντος Θεα[γ]ενίδου.

E linea 3 efficitur *Amymonen* una cum *Danaidibus* in scenam prodisse, quas ambas fabulas, licet de re sileant antiqui, iam pridem veri simillime viri docti ad unam eandemque cum *Supplicibus* et *Aegyptiis* (quorum titulos plerique in linea 2 supplendos esse existimant¹¹) tetralogiam pertinere opinati sunt, quae totam de Danaï filiabus historiam complecteretur¹². Satyricam vero fuisse *Amymonen* nullo antiquo fonte traditur, tamen et duobus ante saeculis sagacissime divinavit Hirt¹³, et nunc eo indicio certissime argui potest, quod in papyro eius titulus post *Danaidas* laudatur¹⁴: sive ergo haec tertium in tetralogia locum habuerunt, sive, ut quidam putant¹⁵, hoc nomine cuncta trilogia tragica cum *Supplicibus* et *Aegyptiis* significatur, *Amymone* omnino quartam tenet sedem, quae fabulis tantum satyricis dabatur. Accedit etiam quod in ipso fabulae argumento, a mythographis tantum nobis cognito, satyrus Danaï filiam violare cupiens suas partes habuit, quae res a tragoediis alienissima est, satyricis vero fabulis aptissima. In Ps.-Apollodori *Bibliotheca* (II 14) haec narrantur:

ἀνύδρου δὲ τῆς χώρας ὑπαρχούσης, ἐπειδὴ καὶ τὰς πηγὰς ἐξήρανε Ποσειδῶν μηνίων Ἰνάχῳ διότι τὴν χώραν Ἔρας (Heyne: Ἰθηνᾶς codd.) ἐμαρτύρησεν εἶναι, τὰς θυγατέρας ὕδρευσομένας ἐπεμψε. μία δὲ αὐτῶν Ἀμυμώνη ζητοῦσα ὕδωρ ῥίπτει βέλος ἐπὶ ἔλαφον καὶ κοιμωμένου σατύρου τυγχάνει, καὶ κείνος περιαναστάς ἐπεθύμει συγγενέσθαι. Ποσειδῶνος δὲ ἐπιφανέντος ὁ σάτυρος μὲν ἔφυγεν, Ἀμυμώνη δὲ τούτῳ συνευνάζεται, καὶ αὐτῇ Ποσειδῶν τὰς ἐν Λέρνῃ πηγὰς ἐμήνυσεν.

Cum regio (scil. Argolica) aqua careret, eo quod Neptunus fontes exsiccaverat iratus Inacho, quia terram Iunonis esse testatus esset, (Danaus) filias aquatum misit. Quarum una Amymone cum aquam quaereret, iaculum in cervum misit et satyrum dormientem feriit, et ille experrectus coire cupiebat: ubi vero Neptunus apparuit, satyrus fugit, Amymone cum eo concubuit, eique Neptunus Lernaes fontes indicavit.

Pergit autem mythographus reliqua narrans, Aegyptiorum adventum, nuptias cum Danaïdibus et quae inde evenerunt usque ad gesta Nauplii, Neptuni et Amymones filii¹⁶. Eadem fere leguntur in duabus Hygini fabulis, paucis differentiis

¹¹ Praeter Turner 1954 et Pieraccioni 1952, qui in apparatu memorantur, vide Garvie 1969: 10; Friis-Johansen, Whittle 1980: I 23–25; Radt 1985: 55, appar. ad T 70, 2; West 1998²: 125; Arata, Bastianini, Montanari 2004: 47); contra Lesky (1954: 12) Δανάϊσι totam trilogiam significare suspicabatur, praeunte Wilamowitz (1914: 379), qui conferebat Strab. V 221 ἐν Ἰκέτισιν ἢ Δανάϊσι.

¹² De trilogia primus cogitavit Schlegel (1809: 158), cui paulo post Droysen (1832: II 103) *Amymonen* subiungendam esse censuit.

¹³ Hirt 1822: 280 cum adnot. *, ubi vir doctus etiam Fridericum Augustum Wolf, quocum ipse quaestionem colloquii agitaverat, ad eandem opinionem accedere testatur.

¹⁴ Cum tituli pars dextra in lacuna perierit, utrum adiectivum σατυ(ρικῆ) per compendium scriptum sequeretur necne, nescimus; sed ita fuisse eo colligi potest, quod I. 8 σατυ() legitur, titulo Κόκ. in superiore linea laudato appositum.

¹⁵ Vide supra adn. 11.

¹⁶ *Ibidem* II 15 et 23.

exceptis: altera (CLXIX) Amymonen non aquatum sed venandi studio impulsam in silvis errantem facit, Neptunum autem Lernaem fontem (quem Amymonium quoque flumen appellatum esse hinc discimus) non tam “indicantem” quam ipsum terra fuscina percussa producentem¹⁷:

Amygone Danaï filia, dum studiose in silva venatur, satyrum iaculo percussit; eam satyrus voluit violare; illa Neptuni fidem imploravit. Quo Neptunus cum venisset, satyrum abegit et ipse cum ea concubuit, ex quo conceptu nascitur Nauplius. Id in quo loco factum est, Neptunus dicitur fuscina percussisse terram et inde aquam profluxisse, qui Lernaes fons dictus est, et Amymonium flumen.

In altera autem (CLXIXa) Amygone, ut apud Ps.-Apollodorum aquam haurit egressa, dum sopore victa paulisper occubat a satyro petitur. Dein Neptunus auxilio adest, satyrum in fugam vertit et puellam iubet fuscinam, quam in illum miserat, terra educere, unde aquae scaturrigines exsiliunt:

Amygone Danaï filia missa est a patre aquam petitem ad sacrum faciendum, quae dum quaerit, lassitudine obdormit; quam satyrus violare uoluit. Illa Neptuni fidem imploravit. Quod cum Neptunus fuscinam in satyrum misisset, illa se in petram fixit, satyrum Neptunus fugavit. Qui cum quaereret <quid ageret add. Castiglioni> in solitudine a puella, illa se aquatum missam esse dixit a patre; quam Neptunus compressit. Pro quo beneficium ei tribuit, iussitque eius fuscinam de petra educere. Quae cum eduxisset, tres silani sunt secuti, qui ex Amymones nomine Amymonius fons appellatus est. Ex qua compressione natus est Nauplius. Hic autem fons Lernaes est postea appellatus.

Ex his fontibus apparet totam fabulam eo inventam esse, ut fontis Lernaei sive fluminis Amymonii origo illustraretur, id quod Graeco verbo αἰτιολογία appellatur¹⁸. Et Amygone et sorores principio fontium nymphae fuisse videntur¹⁹, fortasse etiam, ut e priore Hygini fabula colligere licet, Amazonum instar venationi deditae virorumque concubitu coniugiumque fugientes²⁰. Eorum

¹⁷ Cf. et Lactant. Plac. in Stat. *Theb.* II 433 (115, 20 Jahnke) ≈ Myth. Vat. I 45 (I 17, 12 Bode), necnon brevioram narrationem ap. Myth. Vat. II 200 (II 140, 40 Bode). Neptuni fuscina memoratur iam apud Eur. *Ph.* 185–188 et Schol. ad loc. (I 274, 29–275, 23 Schwarz); vide et Prop. II 26c, 47–48 *testis Amygone, latices dum ferret, in arvis / compressa, et Lernaes pulsa tridente palus*; Schol. D *Il.* IV 171 p. 176 van Thiel = *EM.* 681, 5 Gaisford; Nonn. *D.* VIII 241–242, necnon ipsius Hygini fab. CLXIXa inferius laudatam.

¹⁸ Ita e.g. Simon 1981: 742.

¹⁹ Praeter Amymonen, in Schol. Eur. *Ph.* 188 (II 275, 22–23 Schwartz) inter Danaï filias memorantur Hippe, Physadea et fortasse Automate (Δαναοῦ δὲ θυγατέρες Ἴπιπη, Ἀμυμώνη, Φυσάδεια, Ἀὐτομάτη) [δεια suppl. Schwartz, Ἀὐτομάτη Pfeiffer]; has omnes fontium nymphas fuisse auctor est Call. fr. 66, 7–9 Πότνι Ἀμυμώνη καὶ Φυσάδεια φίλη // Ἴπιπη τ' Ἀὐτομάτη τε, παλαιάτα χαίρετε νυμφέων // οἰκία καὶ λιπαρὰί ρεῖτε Πελασγιάδες, ubi notandum verbum “fluite” (et in eiusdem frg. v. 2 Amygone est νύμφα Π[οσειδάωνος ἐφουδριάς], vide et Nonn. *D.* VIII 241–242 Ἀμυμώνης ὅθι νύμφης // Λερναίης ἔτι χῶρος ἐπώνυμός ἐστι τριαίνης. Ad rem cf. Bachvarova 2008/2009; Massimilla 2010: 324, comm. ad loc.

²⁰ Sic Lucas 1991; Bachvarova 2008/2009: 293; cf. Aesch. *Suppl.* 287–289.

merito Argos, quos Homerus “valde sitientes” appellat²¹, diuturna siccitate esse liberatos iam ante Aeschylum cantaverant poetae, inprimis Hesiodus seu qui *Catalogum mulierum* composuit²²; praeterea carmen perpetuum de Danaidibus extitisse traditur, cuius non nisi duo versus supersunt²³. Historiam de Danai filiabus, et praesertim Amymona, etiam Pindaro innotuisse e *Pyth.* 9, 112-116 apparet, ubi Danaus cursus certamen instituisse narratur ut duodequingaginta filias, postquam priores maritos Aegyptios necaverant, novis conubiis daret: quae cum olim quinquaginta fuisse constet, explicat scholiasta ad locum pristino numero hic deesse Hypermestram, quae sola Lynceo viro amore capta pepercerat, et Amymonen, quae cum Neptuno concubuerat²⁴. Praeter Aeschylum cognomines fabulas scripserunt Nicomachus I tragicus (Lenaeis doctam, a. 364 a.C.: *TrGF* 36 T 2) et Nicochares comicus (V/IV sec.: fr. 2 K.-A.).

II FRAGMENTA²⁵

1 (13 R.)

σοὶ μὲν γαμείσθαι μόρσιμον, γαμείν δ' ἔμοι

1. Ammon. *De adfin. vocab. differ.* 120 p. 31, 1 Nickau (**AldBCEGN**) ≈ [Hdn.] *De impropr.* 3 p. 140, 6 Nickau (**ABCGQ**) ≈ Sym. *Συναγωγή* 168 (**ST**) γῆμαι (τὸ δὲ γῆμαι 'Hdn.' **ABC**: τὸ γ. **Q**) τοῦ (καὶ Ammon. **N**) γήμασθαι διαφέρει, ὅτι (ἐπεὶ 'Hdn.' **Q**) γαμεί μὲν (μὲν om. 'Hdn.' **C**) ὁ ἀνὴρ, γαμείται δὲ ἡ γυνή (hic desinit 'Hdn.' **C**). καὶ (ὁ add. 'Hdn.' **Q**) Ὅμηρος τὴν διαφορὰν τετέρηκεν αὐτῶν, ἐπὶ τοῦ γήμασθαι εἰπὼν (καὶ Ὅμηρος δὲ διαστέλλει λέγων 'Hdn.' **Q**): (*Od.* XI 273-274) ... καὶ Ἀνακρέων (*PMG* 424) ... καὶ Αἰσχύλος δὲ ἐν Ἀμυμόνῃ (ἐν ἀμύμνα 'Hdn.' **Q**, ἐν ἀσυμβάνῃ 'Hdn.' **AB**, om. 'Hdn.' **G**): σοὶ — ἔμοι.
2. Ammon. *Epit.* II 375, 6-10 Bachmann (**XY**) Ἀνακρέοντος ... καὶ Αἰσχύλος: σοὶ — ἔμοι
3. *EGud.* **d**² (p. 310, 17-21 de Stefani) **w** (p. 125, 2-8 Sturz) τὸ (om. **w**) γῆμαι τοῦ γήμασθαι διαφέρει. γῆμαι (sic) μὲν ὁ ἀνὴρ, γήμεται (sic) δὲ ἡ γυνή. καὶ Ὅμηρος (δὲ add. **w**)

²¹ *Il.* IV 171 πολυδίψιον; cf. Schol. D ad loc. = *EM.* 681, 5 Gaisford; Eust. ad loc. (I 729, 9-23 v.d.Valk).

²² Hes. fr. 128 M.-W. ap. Strab. VIII 6, 7-8 Ἄργος ἄνυδρον ἐὼν Δανααὶ θέσαν Ἄργος ἔνυδρον. Versus, qui apud Strabonem sine poetae nomine traditur, apud Eustathium (*In Il.* I 729, 13 v.d. Valk) recurrit Hesiodo tributis leviterque mutatus: Ἄργος ἄνυδρον ἐὼν Δαναὸς ποίησεν ἔνυδρον.

²³ Fr. 1 Bernabé ap. Clem. Al. *Strom.* IV 19, 120, 4; cf. Wilamowitz 1914: 14-26; Davies 1988: 78; Simon 1981: 742; Lucas 2008: 196.

²⁴ Schol. Pind. *Pyth.* 9, 113 (= 195b, II 239, 9-13 Drachmann) ζητεῖται δέ, διατὶ τεσσαρακονταοκτῶ εἶπε πεντήκοντα οὐσῶν; καὶ ῥητέον, ὅτι Ἀμυμόνῃ μὲν προδιαφθαρεῖσα ἦν Ποσειδῶνι, Ὑπερμήστρα δὲ ἐρασθεῖσα Λυγκέως, αἱ δὲ ἄλλαι συνδραμοῦσαι τῷ πατρώῳ βουλήματι ἀνεῖλον τοὺς Αἰγύπτου παῖδας.

²⁵ Textus idem est, qui in Aeschyli fragmentorum editione a Stephano Radt (Radt 1985 = *TrGF* III) curata praebetur; fontium vero cum non modo editiones, sed etiam paene omnes codices ipse inspexerim, textum apparatusque meum exhibeo, pluribus locis similibus ditatum atque aliquando correctiorem. De siglis codicum virorum doctorum praefationes ad singulas fontium editiones conferas.

διαστέλλει· (*Od.* XI 273) ... καὶ Ἀνακρέων ... καὶ Αἰσχύλος δὲ ἐν Ἀμυμόνοιον (*d*²: -μόνοιον *w*): ἔομεν (sic) — δέ μοι

Cf. et. Poll. III 45 (≈ *Lex. Vindob.* γ 3 Nauck) γῆμαι ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς λέγεται, γήμασθαι δ' ἐπὶ τῆς γυναικός; Schol. Eur. *Med.* 606 (II 175, 20 Schwartz) γαμεῖ μὲν γὰρ ὁ ἀνὴρ, γαμεῖται δὲ ἡ γυνή; Hsch. γ 507 γῆμαι· συνοικῆσαι, γ 509 γήμασθαι· γαμηθῆναι; Eust. in *Od.* 1684, 34 (I 414, 12-13 Stallbaum) τὸ δὲ γημαμένη καὶ τὸ ἔγημε φανερὰν διαφορὰν δηλοῖ τοῦ γῆμαι καὶ τοῦ γήμασθαι, vd. et. 1678, 58; Thom. Mag. 75, 3. Aliter Antiatt. γ 2 γαμῶ· ἡ γυνὴ λέγει, οὐ γαμοῦ μοι. Ἀντιφάνης Ἀσώτοις (fr. 48 K.-A.). ἔγημάμην. ἀντὶ τοῦ ἔγημα, sed vd. Valente 2015: 134, appar. ad loc.

σοὶ μὲν Ammon. (addito γὰρ post μέν; del. Stephanus *ThGL* V 51), 'Hdn.' **AG**, Epit. : σοὺ μ. 'Hdn.' **B** : νὲ μ. 'Hdn.' **Q**, ἔομεν *EGud.* *d*² (ἔο μὲν *w*) // μόρσιμον Ammon., 'Hdn.', Sym., Epit., *EGud.* *w* : -οι *EGud.* *d*² // δ' ἐμοί 'Hdn.' **GQ**, Epit. **Y**, Sym. **S** : δέ μοι *EGud.* *d*², Valckenaer 1739, 59 (δὲ μοί): δὲ μὴ Ammon., Epit. **X**, Sym. **T** : δόμος *EGud.* *w* : ἐμοὶ δὲ γαμεῖν 'Hdn.' **AB**

Tibi fatale est nubere, mihi uxorem ducere

1. γῆμαι differt a γήμασθαι, quia vir 'uxorem ducit' (γαμεῖ), mulier 'nubit' (γαμεῖται). Etiam Homerus hanc differentiam servavit, de 'nubendo' dicens: ... Anacreon ... Aeschylus in *Amymona*: «Tibi — ducere».
2. Anacreontis ... et Aeschyli: «Tibi — ducere».
3. γῆμαι differt a γήμασθαι: vir 'uxorem ducit', mulier 'nubit'. Etiam Homerus distinguit ... Anacreon ... Aeschylus in *Amymona*: «Tibi — ducere».

Fragmentum praeter Gudianum quod appellatur Etymologicum plures rerum grammaticarum scriptores²⁶ ea de causa servaverunt, quod ad illustrandam significationis differentiam inter activum γῆμαι '(aliquam) uxorem ducere' et medium γήμασθαι '(alicui) nubere' aptissimum videbatur: nam alterum de viris, alterum de mulieribus usurpari solet, ut docent etiam Homeri et Anacreontis exempla iisdem fontibus allata²⁷ necnon alia complura²⁸. Monendum autem est

²⁶Libelli *De adfinium vocabulorum differentia* (1) et *De impropriis* (2) alter Ammonii cuiusdam grammatici, alter Herodiani nomine traduntur; hic vero aliquando aetate Byzantina una cum lexico «Ammonii simillimo» (Nickau 1966: XXXV–XXXVIII, praesertim XXXVI) in Epitomen contractus est a L. Bachmannio in *Anecdotis Graecis* suis vulgatam (3). Symeon quoque grammaticus ille Byzantinus saeculi XII, auctor Etymologici ipsius nomine insignis, collectionem differentium significationum concinnavit nondum editam (4), cuius tamen lectiones Nickau in 'Ammonii' editione contulit. Haec omnia scripta ex eodem fonte fluxisse videntur, fortasse lexico synonymico Herenni Philonis, cuius nomen etiam in Etymologici Gudiani glossis saepe memoratur (Nickau 1966: L, LII, LXVI–LXVII).

²⁷Hom. *Od.* XI 273–274 γημαμένη ᾧ υἱί, ὁ δ' ὄν πατέρ' ἐξεναρῖξας // γῆμεν de Epicasta (apud alios poetas crebrius Iocasta nuncupata) loquitur «quae filio suo [scil. Oedipo] nupsit, ille vero eam, postquam patrem vita spoliaverat, in matrimonium duxit». Anacr. *PMG* 424 καὶ θάλαμος ἐν ἴῳ κεῖνος οὐκ ἔγημεν ἀλλ' ἔγηματο quendam irridet qui in thalamo non maris sed feminae partes egit, ideoque «non nuptum duxit sed nupsit».

²⁸Praeter locos supra in apparatu allatos vide Eur. *Med.* 288 τὸν δόντα καὶ γήμαντα καὶ γαμουμένην; Plat. *Leg.* 925d 7 γαμεῖν ἢ γαμεῖσθαι, 926c 3 μηδὲ γῆμαι μηδὲ γήμασθαι. Pauci

verbum γαμέω non modo de coniugio, verum etiam de carnali copula persaepe adhiberi²⁹; quarum significationum ultra Aeschyli animo obversata sit non facile perspicitur, neque magis certum est poetam ad alterutram tantum spectare voluisse³⁰. Veri igitur simillimum videtur haec verba ad Amymonem dicta fuisse a viro quodam (utrum Neptunus fuerit an Silenus an satyrorum aliquis, nescimus³¹) qui ei suadere conabatur, forsitan per speciem matrimonii³², ut secum concumberet, monens id et sibi et puellae, ut mari et feminae, fatis decretum deservatumque esse. Nuptias esse ‘fatis destinatas’ (μορσίμους) vulgo apud antiquos creditum esse plures testantur auctores³³: quam veterem opinionem his quoque verbis poeta subesse voluit, ludi causa, ut videtur, quae de sanctissimo conubii instituto cogitari dicique solerent ad concubitum suadendum detorqueans³⁴. Id maxime probabile videbitur, si quis conferat quae in fine *Supplicum* (vv. 1047-1051) alterum chorum, fortasse Argivorum³⁵, ad Danaidas idem poeta dicentem fecit:

ὅ τι τοι **μόρσιμόν** ἐστὶ, τὸ γένοιτ' ἄν·
 Διὸς οὐ παρβατός ἐστὶν
 μεγάλα φρὴν ἀπέρατος·
 μετὰ πολλῶν δὲ **γάμων** ἄδε τελευτὰ
 προτερῶν πέλοι γυναικῶν.

Quod fatale est, id evenire potest:
 Iovis non sinit transgressum
 magna mens impervia;
 una cum multis aliis prioribus mulieribus
 nuptiarum hic eventus consummetur.

autem sunt, qui huic legi parum obtemperare videantur, sed res facile explicari potest, si sumamus hisce locis munus viri proprium ad mulierem singulariter tralatum esse (vel etiam invicem, ut in Anacreontis versu supra laudato): e.g. Eur. *Med.* 606 τί δρώσα; μῶν γαμοῦσα καὶ προδοῦσά σε; quaerit Medea ex Iasone num talia facinora umquam admiserit, qualia ipse in eam revera patravit: ipse enim eam primum ‘uxorem duxit’, dein ‘prodidit’. Tale quiddam etiam de Antiphanis loco ab Antiatticista laudato cogitandum est, vide Valente 2015: 134, appar. ad loc.

²⁹ Cf. LSJ s.v. I 2; Eur. *Tro.* 44, *Cycl.* 181; Luc. *Asin.* 32, *VH I* 22, etc.

³⁰ Sunt qui verbum de copula potissimum ab Aeschylo hic adhibitum esse censeant: vide Slenders 1992: 154–155 et Conrad 1997: 91–92. Dubitat autem Voelke (2001: 237 adn. 73) an poeta verbum inter duas significationes fluctuans consulto reliquerit; cf. etiam Wessels, Krumeich 1999: 93 adn. 8.

³¹ Neptunum loqui putabat Wilamowitz 1914: 381; Silenum Voelke 2001: 237; Lucas 2006: 540–541; alterutrum Sutton 1974b: 193 adn. 5; verba “Satyrorum mentem sapere” ideoque Sileno seu Satyro tribuenda censeat Conrad 1997: 91–92.

³² Cf. Wessels, Krumeich 1999: *loc. cit.*; Voelke 2001: *loc. cit.*; Lucas 2008: 201–202, 220.

³³ Cf. Hom. *Od.* XVI 391–392 = XXI 161–162 ἢ δέ κ' ἔπειτα // γήμαιθ' ὅς κε πλεῖστα πόροι καὶ **μόρσιμος** ἔλθοι; Aesch. *Eum.* 217 εὐνὴ γὰρ ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ **μόρσιμος**. Contra Aegisthus apud Homerum (*Od.* I 35–36) cum Agamemnonis uxore Clytaemestra conubium iunxisse dicitur ὑπὲρ μόρον, ‘ultra fatum’, id est ultra ac licitum erat.

³⁴ Ad rem cf. Slenders 1992: 155.

³⁵ Vide West 1998, appar. ad loc.

Quae verba gravissima ac summa dignitate praetexta postquam a choro cantata in theatro audierant Athenienses, vix dubium est quin risu emortui sint, cum eadem fere, de re veneria a Sileno seu Neptuno in fabula satyrica usurpata, a stellis ad stabula delapsa senserunt.

2 (14 R.)

κάγωγε τὰς σὰς βακκάρεις τε καὶ μύρα

Ath. XV 690 A (A) παρὰ πολλοῖς δὲ τῶν κωμωδιοποιῶν ὀνομάζεται τι μύρον βάκκαρις ... (690 C) ... καὶ μήποτε οὐκ ἔστι (A: οὐκ ἔστι Kaibel) μύρον ἢ βάκκαρις. Αἰσχύλος γὰρ ἐν Ἀμυμώνῃ (Canter 1564, 161: -όνῃ A) ἀντιδιαστέλλων φησὶν· κᾶ γ ω γ ε — μ ὄ ρ α (sequuntur Semon. fr. 16 W. et Aristoph. fr. 336 K.-A.) | Ath. Epit. (CE) fr. omisit, Semon. fr. 16, 1 W. sub Aeschylī nomine perperam laudavit

Cf. Ion, *TrGF* 19 F 24, 1 βακκάρεις τε καὶ μύρα; Ar. fr. 336, 2-3 K.-A. τοῦ μύρου καὶ βακκάριδος

Ast equidem tuas baccares unguentaque

Apud multos poetas comicos unguentum quoddam ‘baccaris’ appellatur ... Et forsitan baccaris unguentum non sit. Aeschylus enim in *Amymona* distinguens ait: «A s t e q u i d e m — u n g u e n t a q u e».

Versus ab Athenaeo Naucratica in *Deipnosophistarum* libro XV laudatur, ubi, cum de variis Graecorum unguentis eorumque nominibus ac proprietatibus disserit, baccaris mentionem facit. Erat hoc nomen herbae cuiusdam, quam viri docti eandem fuisse existimant quae hodie *Asarum Europaeum L.* nuncupatur³⁶ (vel, ut putant alii, *Gnaphalium sanguineum*³⁷); ex ea fiebat oleum eodem nomine appellatum, a Lydia oriundum, ut antiqui auctores testantur³⁸, permagno pretio venditum et luxuriae indicium habitum. Eius nomen, sublimiore ut videtur musa indignum, apud iambicos et comicos poetas pluries occurrit³⁹, a tragicis vero in satyricis tantum fabulis adhibetur⁴⁰, quorum omnium excerpta congressit

³⁶ Cf. Chadefaud, Emberger 1960 II 2: 985; Carnoy 1959, s. v.

³⁷ Cf. P. Wagler, βάκκαρις, *RE* II 2, 1896, col. 2083, 12.

³⁸ Schol. Aesch. *Pers.* 42 καὶ τὴν βάκκαριν δὲ ἔνιοι Λυδῶν μύρον ἔφασαν; Hsch. β 107 Latte-Cunningham βάκκαρις· μύρον ποιὸν ἀπὸ βοτάνης ὁμωνύμω; ἔνιοι δὲ ἀπὸ μυρσίνης· ἄλλοι δὲ μύρον Λύδιον. Baccaris memoratur in fabulis scenicis ubi vel res in Lydia aguntur (Ion, *Omphale* fr. 24 Sn.-K.) vel utique personae a Lydia oriundae in scenam inducuntur (Magnes, *Lydii* fr. 3 K.-A.).

³⁹ Vide Hippon. fr. 107, 21 Deg.; Semon. fr. 16, 2 W.; Magn. fr. 3 K.-A.; Ar. fr. 336 K.-A.; Epil. fr. 1 K.-A.; Cephisod. fr. 3, 3 sqq. K.-A.

⁴⁰ Praeter Aeschylum, solos Ionem Chium in *Omphala* (fr. 24 K. A.) et Achaeum Eretriensem in *Aethone* (fr. 9, 1 K.-A.), quarum utraque fabula pro certo satyrica erat, ea voce usos novimus; de fragmento tragico adespo 656, 30 Sn.-K. ambigitur, cum verbum supplemento debeat.

Athenaeus loco supra laudato. Dubitabat autem Naucratica, utrum baccaris oleum inter unguenta proprie nuncupata numerandum esset necne. Nam, ut noster Aeschylus, etiam alii iuncturis usi sunt in quibus baccaris et unguentum tamquam res diversae seiunctim nominantur: Semon. fr. 16 West μύροισι ... καὶ βακκάρη, Ar. fr. 336, 2-3 Kassel-Austin τοῦ μύρου / καὶ βακκάρηδος, necnon Ion F 24, 1 Snell, Kannicht βακκάρης τε καὶ μύρα, eadem atque Aeschyli verba si Ionicum accusativum excipias. Contra alii baccarim μύρον appellare non dubitant: Poll. VI 104 ἔτι δὲ καὶ μύρων ἐν τοῖς συμποσίοις ἐπιμνηστέον ... μύρα δ' ἦδεσαν καὶ βάκκαριν καὶ ἀμάρακον καὶ ἴρινον; Schol. Aesch. Pers. 42 καὶ τὴν βάκκαριν δὲ ἔνιοι Λυδῶν μύρον ἔφασσαν; Hsch. β 107 Latte, Cunningham βάκκαρις· μύρον ποιδὸν ἀπὸ βοτάνης ὁμωνύμως· ἔνιοι δὲ ἀπὸ μυρσίνης· ἄλλοι δὲ μύρον Λύδιον; Phot. β 27 Theodoridis βάκκαρις· μύρον τι. Veri ergo simillimum videtur duos illos terminos non tam res distinctas significare, quam alterum ad speciem, alterum ad genus pertinere, quasi dicatur 'baccaris (-es) et alia unguenta eiusdem generis'.

Sequitur ut consideremus quis quem apud Aeschylum his verbis alloquatur. Iam prima specie ipsa unguenti luxuriosi mentione eo adducimur, ut de muliere quadam haec verba facta esse cogitemus; quod si recte se habet, ea vix alia atque Amymone ipsa esse potest, ad quam igitur ea unguenta pertinere illud "tuas" manifeste ostendit. Loquitur Neptunus ad Amymonen, sive Silenus seu satyrorum aliquis⁴¹. Huic tamen opinioni unum obstare recte perspexit Sommerstein⁴², quod virgo, dum aquam hauriendi causa silvas peragrat, nullam causam habebat cur tam pretiosa unguenta secum adportaret aut corpus suum perungeret. Haec Neptunum potius decere contendit vir doctus, suspicatus poetam hoc loco deum tamquam amplissimae facultatis iuvenem symposii deliciis deditum unguentisque delibutum effingere voluisse; non igitur Neptunum Amymonen, sed Silenum seu coryphaeum Neptunum alloqui. Ad hanc sententiam probandam id quoque afferri potest, quod κᾶγωγε in fabularum scenicarum diverbiis tum potissimum adhibetur cum alter loquentium alterius verbis similia aut contraria opponendo respondet⁴³, haud raro e prioribus versibus uno pluribusve verbis subauditis: cf. Soph. OT 1170 Κᾶγωγ' ἀκούειν (i.e. πρὸς αὐτῷ γ' εἰμὶ τῷ δεινῷ ἀκούειν, cf. v. 1169), Eur. Hcl. 680 Κᾶγωγε σὺν σοί (εἰμι, cf. v. 678), Ar. Nub. 1146 Κᾶγωγε σ' (ἀσπάζομαι, cf. v. 1145), Eccl. 71 Κᾶγωγ' Ἐπικράτους οὐκ ὀλίγω καλλίονα (ἔχω πάγωνα, cf. v. 68), eqs. Id si nostro quoque loco factum esse sumamus, his verbis verisimile videtur quendam (seu quandam) respondisse alicui, qui baccarum unguentaque commendavisset, se talia, quae ad illum potius pertinerent, minus probare. Illud tamen monendum est, possessivum

⁴¹ Ita e.g. Böttiger 1822: 283 (Neptunus); Hartung 1855: 58 (Satyrus); Wilamowitz 1914: 381 («alter uter procorum»); Lucas 2008: 210 adn. 246.

⁴² Sommerstein 2008 III: 11.

⁴³ Vide Aesch. Eum. 713, Soph. OT 1170, Eur. Hcl. 680, Ar. Eq. 434, 769, Nub. 1146, Vesp. 14, Pax 1120, Eccl. 65, 71, 354, 923, fr. 581, 13 K.-A.

“tuas” non ita necessario esse intellegendum, ut eum, ad quem unguenta pertinere significat, id temporis ea secum habere vel iis perunctum esse puteamus: id tantum mea quidem sententia inde colligere licet, alterum loquentium superioribus versibus unguentorum mentionem aliqua de causa fecisse, fortasse ut ea commendaret alteri; hunc autem ipsa tamquam sibi quidem parum apta, illi vero magis idonea a se reicere. Talis possessivi usus occurrit apud Euripidem in *Hippolyto*, ubi Troezenius iuvenis servo Venerem colendam esse monenti respondet (v. 113) τὴν σὴν δὲ Κύπριν πόλλ' ἐγὼ χαίρειν λέγω, “tuam” (scil. a te modo laudibus sublatam commendatamque) “igitur Venerem equidem plurimum valere iubeo”, i.e. missam facio, minime curo. Habet Hippolytus cum Danaï filiabus hoc commune, quod et ille et haec res venerias et conubia similiter aspernantur: nonne ergo Aeschylī verba, cum Euripideis comparanda, Danaidem maxime decent, quam consentaneum est unguentorum delicias, rei veneriae quasi praegustamina ac condimenta, non minus quam ipsum concubitum tamquam pestem fugere? Prioribus versibus aliquis (an Neptunus?) eam adlicere conatus erat, unguenta, delicias aliaque dona portendens si sui copiam fecisset, vel utique tales commoditates laudibus commendans; cui virgo “Ast equidem” inquit “tuas baccas unguentaque / <non flocci pendeo>” vel talia quaedam; aut, si tota sententia uno tantum versu finiebatur et subaudiendum est aliquid, locum ita e.g. refingere possumus: “<(Neptunus?) Mihi cordi sunt convivia quidem et deliciae, vinum, unguenta, Venus; tuum cultum simplicem tenuemque minime laudo.> – (Amym.) Ast equidem tuas baccas unguentaque (scil. minime laudo)”. Sed instat suadendo deus, et tandem quae optaverat assequitur.

3 (15 RADT)

θρόσκων κνώδαλα

Hsch. θ 814 Latte θ ρ ὄ σ κ ω ν κ ν ὄ δ α λ α (θρόσκων, κνώδαλα cod. : comma del. Musurus 1514, quam correctionem a seqq. edd. neglectam iteravit Hemsterhuis ap. Alberti 1746, I p. 1738, verba iungenda esse monens)· ἐκθορίζων καὶ σπερματίζων (ἐκθ., καὶ σπ. interp. Latte 1963). γεννῶν. (interp. Mus.) Αἰσχύλος Ἀμυμώνη (αἰσχῦ^λ ἄμυμώνη cod. : Musurus)

Cf. Aesch. *Eum.* 660 τίκτει δ' ὁ θρόσκων et Schol. ad loc. ὁ σπερμαίνων; Hsch. θ 810 L. θρόσκει· [...] ὀχεύει, ἔγκυον ποιεῖ, γεννᾷ; θ 648 L. θόρνυσθαι· γεννᾶν, μίγνυσθαι. ὀχεύεσθαι, σπερμαίνειν {γεννᾶν}.

θρόσκων Nauck 1889 : θρώ- edd. antea cum Hesychio⁴⁴

⁴⁴ Iota mutum, in Hesychii codice Marciano plerumque omissum (vide Latte 1953: XXVI), hoc loco tacite restituit Nauck (1889²: 7). Aeschylī codices certam legem non habent, cum θρόσκουσι legatur in Mediceo ad *Cho.* 846 (ubi tamen idem codex habet θνήσκουσι sine iota) et ἐξέθρωσκον ad *Pers.* 457, quibus repugnat *Eum.* 660 ὁ θρόσκων. De re iam antiquitus disputaverunt grammatici,

a) Verbum $\theta\rho\acute{\omega}\sigma\kappa\omega$, proprie ‘salio, in-/exsilio’, hoc loco de copula ac generatione manifeste usurpatur⁴⁸ ut in *Eum.* 660 $\acute{\tau}\acute{\iota}\kappa\tau\epsilon\iota \delta' \acute{\omicron} \theta\rho\acute{\omega}\sigma\kappa\omega\nu$, ‘is gignit, qui (feminam) insilit’ (i.e. ‘qui feminam fecundat’: vd. Ubaldi 1919: 118-119; Sommerstein 1989: 209). Ibi scholiasta ad loc. explicat $\acute{\omicron} \theta\rho\acute{\omega}\sigma\kappa\omega\nu$ ut $\acute{\omicron} \sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\iota\nu\omega\nu$, quod verbum cum Hesychianae glossae interpretamento $\sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\zeta\omega\nu$ comparari potest: $\sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\zeta\omega$, proprie ‘semen parere’ (de plantis: *VT. Ex.* 9, 31, *Bas. Hex.* 5, 2), saepe passive de femina dicitur, quae maris semen accipit (*VT. Lev.* 12, 2 $\Gamma\upsilon\nu\acute{\eta}$, $\acute{\eta}\tau\iota\varsigma \sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\sigma\theta\acute{\eta} \kappa\alpha\acute{\iota} \tau\acute{\epsilon}\kappa\eta \acute{\alpha}\rho\sigma\epsilon\nu$, cf. *Bas. Is.* 7.202); active autem est ‘semen emittere’ (absolute ap. [Justin.] *De resurr.* 589 C Morel $\mu\acute{\eta}\tau\rho\alpha\nu \mu\acute{\epsilon}\nu \kappa\upsilon\acute{\iota}\sigma\kappa\epsilon\iota\nu$, $\sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\zeta\epsilon\iota\nu \delta\acute{\epsilon} \mu\acute{\omicron}\rho\acute{\iota}\omega\nu \acute{\alpha}\nu\delta\rho\acute{\omicron}\varsigma$; *Physiol.* 9 $\acute{\epsilon}\alpha\nu \gamma\epsilon\nu\nu\acute{\omega}\sigma\iota\nu \alpha\acute{\iota} \nu\omicron\mu\acute{\alpha}\delta\epsilon\varsigma \acute{\alpha}\rho\rho\epsilon\nu\alpha\varsigma$, $\acute{\omicron} \rho\alpha\tau\acute{\eta}\rho \acute{\alpha}\upsilon\tau\acute{\omega}\nu \acute{\omicron}\lambda\alpha \tau\acute{\alpha} \alpha\acute{\iota}\delta\omicron\iota\alpha \acute{\alpha}\upsilon\tau\acute{\omega}\nu \tau\acute{\epsilon}\mu\nu\epsilon\iota$, $\acute{\iota}\nu\alpha \mu\acute{\eta} \sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\zeta\omega\sigma\iota\nu$; cum eius et accusativo ap. *Enoch* 15, 5 $\acute{\iota}\nu\alpha \sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\zeta\omega\sigma\iota\nu \epsilon\acute{\iota}\varsigma \acute{\alpha}\upsilon\tau\acute{\alpha}\varsigma \kappa\alpha\acute{\iota} \tau\epsilon\kappa\nu\acute{\omega}\sigma\upsilon\sigma\iota\nu \acute{\epsilon}\nu \acute{\alpha}\upsilon\tau\acute{\alpha}\varsigma \tau\acute{\epsilon}\kappa\nu\alpha$). Ubi obiectum apponitur, idem valet quod ‘seminare’ (*Corp. Herm.* III fr. 6.11 *Festugière* $\epsilon\acute{\iota}\varsigma \tau\acute{\eta}\nu \gamma\acute{\eta}\nu \sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\zeta\omega\sigma\iota\nu \acute{\alpha}\varsigma \kappa\alpha\lambda\omicron\upsilon\delta\iota \tau\acute{\alpha}\nu\alpha\varsigma$) sive ‘aliquem alicuius filium putare’ (Eust. *In Il.* IV 899, 22 v.d. Valk $\acute{\epsilon}\xi \acute{\Lambda}\rho\acute{\omicron}\lambda\lambda\omega\nu\omicron\varsigma \acute{\alpha}\upsilon\tau\acute{\omicron}\nu \sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\zeta\omega\sigma\iota$); nusquam autem ‘(aliquam) fecundare’, quo tamen sensu adhiberi posse ex usu passivo apparet (nam si femina $\sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\zeta\epsilon\tau\alpha\iota$ a mare, mas eam $\sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\zeta\epsilon\iota$). $\acute{\epsilon}\kappa\theta\omicron\rho\acute{\iota}\zeta\omega$ est *hapax legomenon*, in LSJ non relatum⁴⁹. Formatum est ab $\acute{\epsilon}\kappa$ et $\theta\omicron\rho\acute{\omicron}\varsigma$, - $\omicron\upsilon$, ‘semen masculinum’⁵⁰, haud alia ratione atque $\acute{\alpha}\rho\omicron\sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\iota\nu\omega$, ‘eiaculor, semen emitto’⁵¹, quod semper intransitive adhibetur; verisimile igitur videtur ambo idem significare⁵². Nostrae tamen aetatis viri docti, subaudito videlicet $\kappa\nu\acute{\omega}\delta\alpha\lambda\alpha$, transitive positum existimant pro ‘fecundare’⁵³. Mihi quidem hic sensus sequenti $\sigma\pi\epsilon\rho\mu\acute{\alpha}\tau\acute{\iota}\zeta\omega\nu$ aptior ut iam diximus videtur, ita tamen, ut non duae diversae explicationes ex alterutro verbo, sed ex ambobus simul una efficiatur⁵⁴: ‘eiaculans ac fecundans’, i.e. ‘eiaculando fecundans’. Alio autem vergit $\gamma\epsilon\nu\nu\acute{\omega}\nu$, ‘gignens’, ad quem si $\kappa\nu\acute{\omega}\delta\alpha\lambda\alpha$ (de quo paulo infra) subaudiatur, id non animantia quae accepto semine fecundantur, sed quae inde generantur significabit⁵⁵. Etiam in alia Hesychii glossa (θ 810) videmus vocem $\theta\rho\acute{\omega}\sigma\kappa\epsilon\iota$ non modo verbis $\acute{\omicron}\chi\epsilon\acute{\upsilon}\epsilon\iota$,

⁴⁸ Confer $\theta\acute{\omicron}\rho\nu\nu\mu\alpha\iota$ ap. Hdt. III 109, Trag. Adesp. F 619, 9 K.-Sn., Nic. *Th.* 130, 827, etc.

⁴⁹ Omittitur etiam in *Supplementi* editione anno 1996 recognita.

⁵⁰ Vide Hdt. II 93, Hp. *Morb.* II 51, Arist. *HA* 509b, 20 *al.*, etc.; cf. etiam $\theta\omicron\rho\acute{\iota}\sigma\kappa\omicron\mu\alpha\iota$, ‘semen accipio’, Ant. Lib. 29, 3.

⁵¹ Vide Schol. Pl. *Tim.* 23e; Olympiod. *In Plat. Gorg.* 47, 1; Schol. Ar. *Pac.* 82k p. 23, 1 Holwerda, etc.

⁵² «Ejaculor» vertitur apud *ThGL* IV 24 s.v. $\acute{\epsilon}\kappa\theta\omicron\rho\acute{\iota}\zeta\omega$.

⁵³ «Cubrir, montar, fecundar» *DGE* VI 1360 s.v.; «bespringen» *LBG* III 460 s.v.; «inseminando» Lucas 2008: 210; «fecundando», Ramelli 2009: 255.

⁵⁴ Eo magis si comma post $\acute{\epsilon}\kappa\theta\omicron\rho\acute{\iota}\zeta\omega\nu$ a Latte insertum non recipimus.

⁵⁵ Vide e.g. Ramelli, *loc. cit.*: «generando [...] bestie selvagge» (licet eadem $\acute{\epsilon}\kappa\theta\omicron\rho\acute{\iota}\zeta\omega\nu$ reddat «fecundando», quod cum sequentibus repugnat: nam eadem simul fecundari et gigni non possunt).

ἔγκυον ποιεῖ, ‘fecundat, praegnantem facit’, sed etiam γεννῶ, ‘gignit’, explicari⁵⁶; ipsum autem σπερμαίνω, quo Scholiastam ad explicandum ὁ θρώσκων in *Eum.* 660 usum esse vidimus, saepe (prasertim apud poetas) transitive sensu ‘generandi’ ponitur, ut in Hes. *Op.* 736 σπερμαίνειν γενεήν et Schol. ad loc.; Eiusd. fr. 217A, 6 M.-W. σπερμαίνων τὰ πρῶτα γένος κυδρῶν βασιλῆων; Sud. σ 921 Adler σπερμαίνειν γεννᾶν.

Denique κνώδαλα vox poetica est quae varia significare potest: ‘monstra marina (Alcm. fr. 89, 5 Dav. καὶ κνώδαλ’ ἐν βένθεσσι πορφυρέας ἄλός; Aesch. *Cho.* 587; cf. Schol. Aristoph. *Lys.* 477, p. 26, 15-17 Hangard; Schol. [Pl.] *Ax.* 365 c 2-6) seu terrestria (Soph. *Trach.* 716, fr. 905, 2 Radt), animalia silvestria sive feras (Hom. *Od.* XVII 317; Eur. *Suppl.* 146 δισσοῖν κνωδάλοιον, de apro et leone; Pind. *Nem.* 1, 50, de serpentibus ab Iunone in Herculem infantem missis, cf. Theocr. 24, 85), animalia domestica (asinus: Pind. *Pyth.* 10, 46; boves: *HMerc.* 188; iumenta: Aesch. *Prom.* 462), aliquando etiam insecta (Nic. *Ther.* 760 et Schol. ad loc.) seu alia parvula animalia (Soph. *Ichn.* 308: testudinem). Interdum pro ‘animalibus’ generatim ponitur (Aesch. *Cho.* 601 κνωδάλων τε καὶ βροτῶν; cfr. *Suppl.* 1000) aut in iurgiis offensionis causa dicitur: in *Eum.* 644 Apollo Furias ut παντομισῆ κνώδαλα alloquitur, in *Dictyulcorum* fr. 47a, 775 Radt Danae ita satyros appellat⁵⁷, unde nonnulli viri docti adducti sunt ut nostro quoque loco de satyris verba fieri crederent⁵⁸.

b) E testimoniis supra sub a) allatis et Hesychiana glossa efficitur Aeschyli iuncturam has duas maxime pati explicationes⁵⁹: aut ‘beluas (eiaculando) fecundans’ aut ‘beluas gignens’. Quarum utra ad veritatem propius accedat, haud facile perspicitur; licet tamen omnia in incerto obscuroque obvoluta sint, prior fortasse magis probanda. Non modo enim loco simili *Eumenidum* mire roboratur, ubi verbum θρώσκω eodem ‘fecundandi’ sensu est accipiendum⁶⁰, sed hac significatione etiam constructio cum accusativo simplici unde originem duxerit facilius clariusque cernitur: ‘salire’ > ‘insilire’ (cum accusativo directionis; cf. KG I p. 311–312) > ‘fecundare’. Verbum θρώσκω idem pati videtur atque βαίνω, quod saepe ‘insiliendi’ sensu cum accusativo adhibetur (inde ab Homericis βήσασθαι δίφρον ‘insilire, ascendere currum’, *Il.* III 262, *Od.* III 481; cf. et. Pl. *Phdr.* 250e.4, Arist. *HA* 575a, 13, etc.) et aliquando etiam de copula carnali usurpatur: apud Achaicum Eretriensem Silenus appellatur νυμφόβας (quod Hesychius explicat ἐπιβαίνων

⁵⁶ cf. etiam θ 648 θόρνυσθαι· γεννᾶν, μίγνυσθαι, ὀχεύεσθαι, σπερμαίνειν {γεννᾶν}.

⁵⁷ Cf. et. Ar. *Lys.* 477, ubi chorus senum ita appellat mulieres quae duce Lysistrata Athenarum arce potitae sunt, ut viros cogant bello Peloponnesiaco finem facere.

⁵⁸ Cf. e.g. Ussher 1977: 290 cum adn. 20; Wessels, Krumeich 1999: 96: «F 15 ... kann sich nur auf die Satyrn (κνώδαλα, “Untiere”) beziehen»; Lämmle 2013: 439 cum adn. 388.

⁵⁹ Aliam vero proposuerat Hemsterhuys, hodie nemini probatam ac paene oblivione (haud immerito, ut vera loquamur) sepultam, de qua infra breviter lectorem commonefaciemus.

⁶⁰ Vix ibi ‘gignere’ significare potest, ipso verbo τίκτω praecedente, nisi forte quis tautologiam Aeschylum admisisse velit.

ταῖς Νύμφαις⁶¹, ‘Nymphas iniens’ i.e. cum ipsis coiens), et in eiusdem *Parcis* cum ipsa Venere coire gestiens clamat βαβαὶ βαβαί, βήσομαι γυναῖκας⁶², ‘babae babae, mulieres inibo!’ Ut enim manifestum est βαίνειν γυναῖκας idem valere quod βαίνειν ἐπὶ γυναιξίν, ita θρώσκειν κνώδαλα idem esse quod θρώσκειν ἐπὶ κνωδάλοις recte credetur. Contra ab ‘insiliendi’ sensu qua ratione ad ‘generandi’ perveniri possit non tam facile intelligitur: unum maxime obstat, quod alterum verbum accusativum ut diximus directionis, alterum obiecti requirit. Nisi forte accusativum a θρώσκω pendentem ‘cognatum’ esse putemus et loco substantivi ex eadem verbi radice derivati positum: ut a σπερμαίνειν σπέρμα fit σπερμαίνειν γόνον, ita a θρώσκειν θρόν ‘semen eiaculari’ fiat θρώσκειν γόνον ‘progeniem emittere’ et inde θρώσκειν κνώδαλα ‘gignere beluas’, quae tamen mutationes duriores atque vix probabiles mihi videntur (adde quod, ut θρώσκω ad significatum ‘ejaculandi’ aptetur, sensus eius primarius ‘in/exsilio’ causative accipiendus est, i.e. ‘efficere ut aliquid (videl. semen) e corpore exsiliat’, quod nusquam me repperisse fateor⁶³). Illud autem γεννάω apud Hesychium interpretamenti instar in fine appositum non ita est intelligendum, ut unam eandemque cum θρώσκω significationem habere credatur: frequens occurrit in glossis (quae ideo a viris doctis⁶⁴ ‘onomasticae’ appellantur, quod eadem ratione conflatae apparent atque nominum verborumque series in onomasticis congestae) interpretationum accumulatio, ubi non tam lemma synonymis explicatur quam verba plura apponuntur quae propter significatum sub eodem titulo inscribi possunt. In glossa θ 648 θόρνυσθαι: γεννᾶν, μίγνυσθαι. ὀχεύεσθαι, σπερμαίνειν {γεννᾶν}, e quattuor quae sequuntur interpretamenti sola μίγνυσθαι et ὀχεύεσθαι (‘copulari, venus miscere’) lemmati apte respondent, cetera in univsum ad generationem pertinent, cum θόρνυμα transitively neque sensu ‘generandi’ neque ‘fecundandi’ inveniatur; idem fere etiam in θ 810 evenit, ubi θρώσκει explicatur ὀχεύει, ἔγκυον ποιεῖ, γεννᾷ, quorum γεννᾷ cum lemmate et prioribus interpretamenti minus congruit. Haud aliter ergo nostro quoque loco, cum

⁶¹ Hsch. v 722 Latte: νυμφόβας· ὁ Σειληνὸς ἐπιβαίνων ταῖς Νύμφαις. Ἀχαιὸς [F 52 Sn.-K.].

⁶² Hsch. in glossa supra laudata post fr. 52 addit: καὶ ἐν Μοίραις· βαβαὶ — γυναῖκας [= Achae. F 28 Sn.-K.]. Ἐπὶ τῆς Ἀφροδίτης.

⁶³ Hanc in partem verbum accepisse videtur Hemsterhusius (ap. Alberti 1746, I: 1738, unde *ThGL* IV: 24 s.v. θρώσκω), qui ad Hesychii glossam haec animadvertibat: «De Minoë dictum videtur, qui οὔρεσκεν ὄφεις καὶ σκορπίους». Graeca verba a v.d. allata sunt Antonini Liberalis (*Met.* 41, 4), qui narrabat Minoem singulari mirificoque morbo laborare: nam mingendo animalia maxime venenata e corpore eiciebat, serpentes, scorpios, scolopendras ac similia, idemque facere solebat quotiens in coitu eiaculari, ita ut mulieribus quibuscum miscebatur miserrimam mortem inferret. Aeschylis fragmentum ita ergo interpretandum sit, ‘bestias eiacularans’; sed, cum verbis ἐκθορίζω et σπερματίζω accusativum cognatum subiungi posse haud difficulter concedatur, de θρώσκω id eo pacto tantum fieri potest si, ut supra monuimus, verbum causative adhibeatur. Adde quod Minos in *Amymona* nullas partes egisse videtur.

⁶⁴ Vide Bossi, Tosi 1979/1980: 14.

ἐκθορίζων et σπερματίζων simul accepta lemma θρώσκων fideliter exprimere videantur, γεννῶν probabiliter abundantiae tantum causa additum est.

c) Sit igitur, ut supra exemplis argumentisque satis probatum esse arbitramur, θρώσκων pro ‘insiliens’ i.e. ‘insiliendo fecundans’ accipiendum: iam κνώδαλα satyros significare credi non potest. Quis enim, quaeso, satyros ‘insiliat’ vel ‘fecundet’? Attulerit fortasse quispiam locum *Cyclopi* Euripidei (vv. 581-589), ubi Silenus a Polyphemo in cavum abductus per vim pedicatur, Ganymedis cum Iove, id est pueri delicati, partes sustinere coactus. Sed ibi res absurda atque inaudita (Silenus, olim nymphas vi comprimere solitus, nunc quae fecerat ipse patitur) ludi causa inducitur: hic potius de consueta ac pluries usitata (ut pluralis κνώδαλα ostendit) agi videtur. Si utique fragmentum ad satyros pertinet, eos rem ibi significatam agere quam pati longe probabilius videtur, et Aeschylorum indolem effrenam atque lascivissimam, ad omnia stupra voluptatesque perversas pronam esse obversatam⁶⁵. Quid hoc sit, statua illa celeberrima summa evidentiā repraesentari putamus, qua Pan cum capella coiens exprimitur: haec, Herculei in Villa Papyrorum inventa et nunc Neapoli in Musaeo Archaeologico Nationali servata⁶⁶, saeculo I p. Chr. adsignanda videtur, sed iam in vasibus pictis Atticis saec. VI et V satyri seu sileni saepe cum haedis aliisque animalibus coeuntes apparent⁶⁷. Si quis obiciat quod θρώσκω (ut verba sensu cognata θόρ-νυμαί, θορίσκομαι, ἐκθορίζω, σπερμαίνω) ad generationem pertinet, non ad copulam luxuriae libidinisque tantum causa factam, facile respondebitur primo significatum eius primitivum ac radici insitum, qui Graece etymologia dici solet, non tam generandi actum respicere quam potius insiliendi: cum autem inde generatio consequi soleat, significatus ad eam complectendam propagatur, ita ut ad hanc potissimum spectaverint lexicographi, pristino sensu neglecto. Hic vero Aeschyli auribus eiusque aequalium adhuc vivus loquensque esse debuit; non igitur mirandum, si poeta verbum de simplici copula, omissa generandi notione, hic adhibuerit. Ceterum si Graecorum fabulas respicimus, nonnumquam videmus ex hominum animaliumque concubitu prolem oriri posse, ut Minotaurum et Centauros, quos quidam⁶⁸ genitos dicunt Centauro, Ixionis et Nepheles filio, et Pelii montis equabus.

Quae si a veritate non nimis sint remota, probabiliter concludi potest fragmenti verba de satyro seu Sileno dicta esse, qui «beluas insilit», id est cum beluis

⁶⁵ Cf. Mette 1959: 46; Voelke 2001: 236–237; Lucas 2008: 210, n. 249.

⁶⁶ Inv. n. 27709 = LIMC VIII, Pan nr. 258.

⁶⁷ Cf. LIMC VIII, *Sileno* nr. 55 (hydria Attica nigris figuris picta, circiter 540 a.C., Florentiae in Mus. Arch., nr. 3809): silenus mulum stuprans; Beazley Archive n. 23290 = CAVI 4782a (amphora rubr. fig. picta, VI saec. ex.-V ineunt., Londinii, olim Market, nunc in collectione ab Ede nuncupata): satyrus haedum fugientem lascive sectatus; Simon 1997: 1116. Vide insuper LIMC VIII, Pan n. 246 (*askos*, saec. V sec. medio, Londinii in Museo Britannico, BM E 735): Pan animal quoddam comprimens, fortasse canem (Boardman 1997: 937).

⁶⁸ Pind. *Pyth.* 2, 44–48; Philostr. *Im.* II 3, 1.

coit; κνώδαλα bestias, beluas, animalia generatim dicta significare videtur (ut e.g. in *Suppl.* 1000 et *Cho.* 601). Si scenam prae oculis fingere velimus, suspicari possumus Neptunum haec offendendi causa dixisse⁶⁹, e.g. satyro praecipientem ut in bestiis more solito acquiesceret potius quam puellae insidiaretur. Sed fieri etiam potuit, ut Silenus vel satyrus solita impudentia de se talia ipse loqueretur et, cum prae se virginem formosam videret, ferarum concubitus (quae sola libido in silvarum solitudine ei antea data erat) se iam fastidire praedicaret. Exemplo stat Euripideus Polyphemus, qui, cum Ulixis socios devorare in animo habet, se carnis leonum cervorumque pertaesum esse fatetur⁷⁰.

III DE FABULAE ARGUMENTO RESTITUENDO

Fabulae argumentum e mythographis, ut supra diximus, praecipue restituendum est, cum e fragmentis non nisi pauca elici possint et quae plerumque aliunde nota confirmant, novi parum conferant. Haud facile tamen est iudicare, quae narratio Aeschylum fidelissime sequatur⁷¹, quidve in eis narrationibus ad nostram fabulam sit trahendum, quid non; quod autem ad vasorum imagines attinet, ubi Amymones cum Neptuno et satyro (vel satyris) sive cum alterutro picta apparet, ibi quoque ambigitur utrum Aeschylum respiciant an alium poetam eo iuniorum, an potius vulgatam famam⁷². Cum vero de imaginibus Amymones arcum sagittasque gestantis mihi quidem non constet⁷³, puella autem saepe cum hydria sive huiusmodi vase aquae hauriendae idoneo sit depicta⁷⁴, vix dubitandum est quin Aeschylus eam aequatum errantem in scenam induxerit; mirum enim esset si, quae in fine tetralogiae victricis ac spectatoribus maxime probatae venans apparuisset, eam iam paucis post annis vasorum pictores cum hydria⁷⁵ finxissent, tam popularis spectaculi nulla ratione habita. Praeterea duo certa videntur, primum, Amymonem in eo fuisse ut a Sileno seu satyris violaretur

⁶⁹ Ita e.g. Lucas 2008, *loc. cit.*; cf. iam Wilamowitz 1914: 381, qui Neptunum de Satyro loqui putabat; Steffen 1952: 119 «Verba videntur esse Neptuni Satyrum ab Amymona repulsantis».

⁷⁰ Eur. *Cycl.* 247–249.

⁷¹ Böttiger (1822: 283) apud Hyginum, von Fritz (1938: 268) apud Apollodorum Aeschyleae fabulae reliquias esse quaerendas arbitrabantur.

⁷² Ad rem cf. Wessels, Krumeich 1999: 94–96, quorum iudicio plurima vasa inter annos 420 et 380 a.C. picta, ubi Amymones et Neptunum Satyrorum saltantium turba circumdat, a spectaculo iis maxime temporibus acto originem duxerunt: dubitandum tamen esse monent, utrum ipsa Aeschyli fabula in scena denuo acta fuerit an alia (sive aliae) tum primum scripta.

⁷³ Nisi forte quis poculum rubr. fig. pictum huc trahere velit (Beazley Archive nr. 209515 = *ARV* 1669, 768.35; vide *CVA* Giessen, Antikensammlung der Justus-Liebig-Universität 1, 55–56, Beilage 8, 2, tabb. [3515, 3516] 38, 4–6, 39, 1–2), ubi inter alia satyrus cum thyrsos et puella cothurnata picti sunt: puella, intento arcu, satyrum deterrere conatur ne ad se appropinquet. Attamen eam Amymonem esse nulla causa est cur sit cogitandum.

⁷⁴ Simon 1981: 750.

⁷⁵ Vide in primis Simon 1981: 743 («Amymones» nr. 1–2, 460 a.C.), 745 (nr. 40, 450 a.C.), etc.

– quod utrum Aeschylus primus excogitaverit an iam vulgo traditum acceperit, nescimus⁷⁶ – deinde Neptuno, qui (forsitan ab ipsa auxilio vocatus) eam illorum insidiis eripuerat, sui copiam fecisse; totam ergo fabulam de concubitu rebusque veneriis egisse (id quod et fragmentis confirmatur) et de puella primo reluctanti, tum volenti libentique. Manifesto patet haec cum trium tragoediarum argumento aptissime congruere, ubi Danae filiae Aegyptiorum conubium fugientes ac $\phi\upsilon\zeta\acute{\alpha}\nu\omicron\rho\epsilon\varsigma$ inducuntur⁷⁷: iam supra vidimus in fr. 13, ubi conubium (seu potius concubitus) fato decretum esse dicitur, eadem fere verba resonare quae in fine *Supplicum* alter chorus cecinerat. Quae inter Amymonen et satyros intercederent facile conicere possumus iis collatis, quae in *Dictyulcis* Danae experitur: ibi Silenus puellae nuptias portendit, ea Iovis fidem implorat iuratque se potius suspendio perituram (haud aliter atque Danae filiae, a quibus ipsa stirpem ducit, in *Supplicibus* dixerant)⁷⁸.

Veri simile etiam videtur, Aeschylum in fabula de fontis fluminisve Amymonii origine egisse; non modo quod, ut iam ostendimus, hoc totius fabulae caput putandum est, quod vix a poeta praeteriri potuit, sed etiam quia mirabilia et rerum inventiones satyricis fabulis sunt aptissima. Videmus enim satyros prae talibus rebus modo pavore, modo admiratione, modo curiositate capi, cum in Sophoclis *Ichneutis* lyram a Mercurio inventam, in eiusdem *Inacho* deum ipsum induta Plutonis galea invisibilem fistulaque canentem, in Aeschyli *Prometheo*

⁷⁶Totam Amymones fabulam Aeschylum e nihilo finxisse suspicabatur von Fritz (1938: 268–269), quod haud facile probari potest; contra satyrum iam in versione vulgata partes egisse putat Simon, multis obloquentibus (1981: 751, vide etiam Wessels, Krumeich 1999: 94), propterea quod, cum esset Amymone nympha fontis, eam cum satyris rationem habuisse haud absurdum videatur. Fuerunt tamen antiquitus qui rem narrarent nulla satyrorum mentione facta (Schol. D *Il.* IV 171 ≈ *EM.* 681, 5 Gaisford, partim cum Ps. Apollodoro congruens; Luc. *DMar.* 6; Philostr. *Im.* I 8); apud Serv. auct. ad Verg. *Aen.* III 477 etiam Neptuni puellaeque amores desunt. Haec narrationes utrum pristinam famam ab Aeschylō mutatam servaverint, an potius res antiquitus traditas et a poeta religiose repraesentatas novaverint, incertum. Lucas (2006: 533–534, 536, 538) Aeschylum putat veterem fabulam, ubi puella Neptunum coeundi cupidum fugiebat (cuius et in vasibus extant reliquiae), ita aptavisse ut satyros Amymonen violare conantes, Neptunum iam non puellae sectatorem sed sospitatorem faceret.

⁷⁷Cf. Wilamowitz 1914: 23; von Fritz 1936, *loc. cit.* Sutton (1974b: 199–200) etiam plura in tragoediis et fabula satyrica similia fuisse monet: ut enim satyros, ita Aegyptios lascivos esse ac prope bestiarum similes (cf. *Suppl.* 174–175, 750–752, 757–759); Silenum haud alias partes egisse atque Aegyptiorum praeconem; ut Danaidas a Pelasgo, ita Amymonen a Neptuno opem petisse. Hinc vir doctus tria restituere conatur, quae in *Amymona* agerentur quaeque totidem *Supplicum Danaidum*que locos in risum detorquerent: 1) Amymone, satyris insequentibus, ad Neptuni altare confugiebat, ut omnes Danaides in *Supplicibus* (vv. 222 sqq.) ad deorum simulacra; 2) iurgium oriebatur inter Neptunum et satyros, ut ibi (vv. 911 sqq.) inter Pelasgum et Aegyptium praeconem; 3) ut in *Danaidibus* (F 44 R.) Venus amoris potentiam genitabilem commendabat, simile quiddam fieri debuit in *Amymona*, cum propter Neptuni et Amymones amores Argi diuturna siccitate liberabantur.

⁷⁸F 47a, 778 R. ἀρχόννην ἄρ' ἄψομαι; cf. *Suppl.* 457 sqq., praes. 465 ἐκ τῶνδ' ὄπως τάχιστ' ἀπάγξασθαί θεῶν.

satyrico ignem in terram furtim delatum mirantur⁷⁹: tale quiddam fieri potuit, si in nostra fabula fontem terra percussa elicatum videbant (vel potius huiusmodi rem narratam audiebant)⁸⁰. Huius rei memoria fortasse mansit apud Pollucem (IV 141)⁸¹, qui inter ἔκσκευα πρόσωπα⁸² Amymones mentionem facit. Quid eius persona singulare habuerit, diserte non dicitur, sed credibile est aliquid fuisse, quod puellam in fontem mutatam esse significaret⁸³. Haud iniuria dubitaverit quispiam utrum hoc Aeschylum respiciat an aliquem recentiore poetam scenicum; sed Pollux, perinde atque eius aequales, aetatem auream Graecitatis, i.e. saec. V-IV a.C., potissimum exemplo habebat imitandamque proponebat. Probabilius ergo videtur, ut apud eum rectus verborum usus exemplis illustratur e nobilissimis illorum saeculorum auctoribus depromptis, ita quae de re scenica narrat ad Aeschylum Sophoclem Euripidem Aristophanem Menandrum redire potius quam ad obscuros recentioris aevi poetas⁸⁴. Nam si quos nominatim hoc loco laudat, ii potissimum sunt, unde alia personarum singularium exempla petuntur, videlicet Hippae in equam conversae (ex Euripidis *Melanippa sapientii*)⁸⁵ et Tyronis (e cognomine tragoedia Sophoclis); idem utique fit per cuncta capita de re scenica (IV 106-154), ubi laudantur e.g. Aeschyli *Ψυχοστασία* et *Memnon* (IV 131), Euripidis *Danae* et Sophoclis *Hipponous* (IV 111), Euripidis *Phoenissae* (IV 129), etc.

De dramatis personis, praeter Amymonem Neptunum Chorum satyrorum, nihil adfirmari potest. Silenum ipsum suas partes in fabula habuisse minime dubio caret, cum in antiquissimis fabulis satyricis huiusmodi personae locum suum, a chori duce seiunctum, reservari non satis constet; id enim pro certo fiebat in Aeschyli *Dictyulcis*, Sophoclis *Ichneutis*, Euripidis *Cyclope*. In *Prometheo* vero et *Theoris* Silenum personam sui iuris fuisse mea quidem sententia, quod nunc scimus, nullis indiciis argui potest⁸⁶; de reliquis fabulis, in quibus est et *Amygone*, minus compertum habemus quam ut quicquam iudicare possimus.

⁷⁹Vide e.g. Seidensticker 1999: 30, necnon Aesch. F 204b et 207 R.; Soph. F 314, 131 sqq.; F 269c R.

⁸⁰Cf. Lucas 2006: 539.

⁸¹Ita e.g. suspicatur Radt 1985: 132.

⁸²Erant haec personae aliqua re peculiari insignes, ut Acteon cornua gerens, Fineus caecatus, Achilles Patroclo mortuo tonsus, seu res personatae ut Mors, Iustitia, Furor, Violentia.

⁸³Post Amymonem continuo subiungit Pollux ἡ ποταμὸς ἢ ὄρος, id est exempla fluvii vel montis personati, quae ad Inachum et Cyllenem in fabulis satyricis Sophocleis inductos pertinere videntur (cf. Sutton 1984: 180, qui tamen quae de Amymones persona dicuntur suspecta habet et variam lectionem codicis A, Ποινὴ, pro Ἀμυμώνη ponendam esse censet).

⁸⁴Cf. Sutton 1984: 175 ss.

⁸⁵Vide *TrGF* V 1, 528. Ἰππη est lectio cod. C, apud Kannicht in textum recepta; Bethe in *Polycis* editione habet Εὐίπη cum A; cf. etiam Sutton *loc. cit.*

⁸⁶Ad rem vide Conrad 1997: 79–90. De *Theoris* aliter Sonnino 2016: 40 et adn. 6, ubi plures vv.dd. laudantur. Sutton (1974c) suspicatur in fabulis satyricis Sileni partes coryphaeo tribui sole-re, cui tamen alterum choreutam adici, qui pro ceteris ei in diverbiis responderet.

Si utique in hac eius partes ab actore, non a chori duce sustinebantur, facile eo adducimur ut scenam exitisse putemus, cui tres actores interessent (Silenus Amymonae insidiaretur, quibus accederet Neptunus puellae subveniens), quod in *Supplicibus* evenisse non videtur existimandum. Si ergo Aeschylus in prima trilogiae tragoedia duos tantum actores adhibuit, ratio fert eum et in duabus sequentibus idem fecisse; quis ergo credat in fabula satyrica tribus ei opus fuisse? Sileni ergo personam aut a choro seiunctam nullam fuisse, aut ante Neptuni adventum scenam aliqua de causa reliquisse⁸⁷ putandum est, ita ut deus cum Amymona et satyris tantum colloqueretur. Utcumque se res habuit, quae aut Silenum dixisse seu egisse aut de eo dicta fuisse usque adhuc coniecimus, eadem haud minus recte (et nescio an rectius) de satyro chori duce cogitare licet. Una restat quaestio, num etiam Venus, quae in *Danaidum* fr. 44 R. loquens inducebatur, hic quoque in personarum numero sit habenda: id Erika Simon abhinc aliquot annos suspicata est, quia saepe in vasibus dea (interdum cum Cupidine) una cum Amymona et Neptuno picta est⁸⁸. Sed dubitare licet, an eius imago potius amoris figuram significet quam Aeschylei dramatis personam⁸⁹.

Catinae

Paulus B. Cipolla

LIBRORUM COMMENTARIORUMQUE CONSPECTUS

a) Editiones et commentaria

- Alberti 1746: ΗΕΥΧΙΟΥ ΛΕΞΙΚΟΝ. *Hesychii Lexicon*, cum notis doctorum virorum [...] ex autographis partim recensuit, partim nunc primum edidit suasque animadversiones perpetuas adiecit J. Alberti, I-II, Lugduni Batavorum 1746.
- Arata, Bastianini, Montanari 2004: *P.Oxy. XX 2256*, edd. L. Arata, G. Bastianini et F. Montanari, in: *Commentaria et lexica Graeca in papyris reperta*, edd. G. Bastianini, M. Haslam, H. Maehler, F. Montanari, C. Römer, adiuv. M. Stroppa, Pars I: *Commentaria et lexica in auctores*, I 1: *Aeschines-Alcaeus, München-Leipzig 2004*, 34-51.
- Davies 1988: *Epicorum Graecorum Fragmenta*, ed. M. Davies, Göttingen 1988.
- Friis-Johansen, Whittle 1980: *Aeschylus, The Suppliants*, edd. H. Friis-Johansen and E. Whittle, I-III, Copenhagen 1980.
- Garvie 1969: A. Garvie, *Aeschylus' Supplikes: Play and Trilogy*, Cambridge 1969.
- Latte 1953: *Hesychii Alexandrini Lexicon*, I (A-D), rec. et em. K. Latte, Hauniae 1953.
- Latte 1966: *Hesychii Alexandrini Lexicon*, II (E-O), rec. et em. K. Latte, Hauniae 1966.
- Lobel 1952: E. Lobel, *New Classical Fragments. Aeschylus, Various Plays*, in: *The Oxyrhynchus Papyri Part XX*, ed. with translation and notes by E. Lobel, E. P. Wegener, C. H. Roberts, London 1952, 1-65; ΥΠΟΘΕΣΙΣ of a play, etc., *ibidem* 66-69.

⁸⁷ In Euripidis *Cyclope* Silenus, postquam a Polyphemo in cavum vi abductus est (v. 589), in scenam non amplius redit; in Sophoclis *Ichneutis* (F 314 R.) post v. 209, munere Apollinis armenta investigandi liberis relicto, decedit, neque e fabulae reliquiis satis constat eum postea redisse (vide tamen *TrGF* IV: 302, appar. ad v. 458).

⁸⁸ Simon 1981: 750; cf. *ibid.*, *Amymone* nrr. 19, 20, 41, 60-63, etc.

⁸⁹ Vide Reeder 1996: 361; Wessels, Krumeich 1999: 95; Lucas 2006: 542.

- Lucas 2008: J.M. Lucas de Dios, *Esquilo. Fragmentos. Testimonios*, Madrid 2008.
- Mette 1959: H.J. Mette, *Die Fragmente der Tragödien des Aischylos*, Berlin 1959.
- Mette 1963: H.J. Mette, *Der verlorene Aischylos*, Berlin 1963.
- Musurus 1514: ΗΕΥΧΙΟΥ ΑΕΪΙΚΟΝ. *Hesychii Dictionarium*, ed. M. Musurus, Venetiis 1514 (editio princeps).
- Nauck 1889²: A. Nauck, *Tragicorum Graecorum fragmenta*, Lipsiae 1889².
- Nickau 1966: *Ammonii qui dicitur liber De adfinium vocabulorum differentia*, ed. K. Nickau, Lipsiae 1966.
- Radt 1985 = *Tragicorum Graecorum fragmenta* III, ed. S. Radt, Göttingen 1985 (vide infra, *TrGF*).
- Ramelli 2009: Eschilo, *Tutti i frammenti con la prima traduzione degli scoli antichi. [...] Saggio introduttivo, traduzione, note e apparati di I. Ramelli*, Milano 2009.
- Snell 1971 = *Tragicorum Graecorum Fragmenta* I, ed. B. Snell, Göttingen 1971¹ (vide infra, *TrGF*).
- Sommerstein 1989: Aeschylus, *Eumenides*, ed. by A.H. Sommerstein, Cambridge 1989.
- Sommerstein 2008: *Aeschylus*, edited and translated by A. Sommerstein, I *Persians; Seven Against Thebes; Suppliants; Prometheus Bound*, II *Oresteia: Agamemnon, Libation-Bearers, Eumenides*, III *Fragments*, Cambridge, Mass. - London 2008.
- Steffen 1952: *Satyrographorum Graecorum fragmenta*, ed. W. Steffen, Poznań 1952.
- TrGF* = *Tragicorum Graecorum Fragmenta*, I: *Didascaliae tragicae, catalogi tragicorum et tragoediarum, testimonia et fragmenta tragicorum minorum*, ed. B. Snell, Göttingen 1971¹, editio correctior et addendis aucta, cur. R. Kannicht, Göttingen 1986²; II: *Adespota*, edd. B. Snell et R. Kannicht, Göttingen 1981; III: *Aeschylus*, ed. S. Radt, Göttingen 1985; IV: *Sophocles*, ed. S. Radt, Göttingen 1977¹, 1999²; V: *Euripides*, ed. R. Kannicht, 1–2, Göttingen 2004.
- Ubaldi 1919: Eschilo, *Le Eumenidi*, testo critico e commento di P. Ubaldi, Torino 1919.
- Valente 2015: *The Antiatticist. Introduction and Critical Edition*, ed. S. Valente, Berlin-Boston 2015 («Sammlung griechischer und lateinischer Grammatiker» 16).
- West 1998²: *Aeschyli Tragoediae cum Incerti Poetae Prometheus*, ed. M.L. West, editio correctior editionis primae (MCMXC), Stuttgartiae et Lipsiae 1998.
- Wilamowitz 1914: *Aeschyli tragoediae*, ed. U. v. Wilamowitz-Moellendorff, Berlin 1914.

b) Studia aliaque subsidia

- Bachvarova 2008/2009: M.R. Bachvarova, *Suppliant Danaids and Argive nymphs in Aeschylus*, “The Classical Journal” CIV 4 (2008-2009), 289–310.
- Boardman 1997: J. Boardman, *Pan*, in: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VIII 1, Zürich-München 1997: 923–941.
- Bossi, Tosi 1979/1980: F. Bossi, R. Tosi, *Strutture lessicografiche greche*, “Bollettino dell’Istituto di Filologia Greca” V (1979/1980), pagg. 7-20.
- Böttiger 1822: C.A. Böttiger (hsgb.), *Amalthea oder Museum der Kunstmythologie und bildlichen Alterthumskunde*, II, Leipzig 1822.
- Canter 1564: G. Canter, *Novarum lectionum libri quattuor*, Basileae 1564.
- Carnoy 1959: A. Carnoy, *Dictionnaire étymologique des noms grecs de plantes*, Louvain 1959.
- Cellerini 1988: A. Cellerini, *Introduzione all’Etymologicum Gudianum*, Roma 1988 («Bollettino dei classici» Suppl. 6).
- Chadefaud, Emberger 1960: M. Chadefaud, L. Emberger, *Traité de botanique systematique*, Paris 1960.
- Conrad 1997: G. Conrad, *Der Silen. Wandlungen einer Gestalt des griechischen Satyrspiels*, Trier 1997.
- Garvie 2013: A.F. Garvie, *P.Oxy. XX 2256, fr. 3: a shocking papyrus*, in: *I papiri di Eschilo e Sofocle*. Atti del Convegno Internazionale di Studi, Firenze, 14–15 giugno 2012, a cura di G. Bastianini e A. Casanova, Firenze 2013, 161–171.
- Hirt 1822: H. Hirt, *Neptun und Amynone*, in Böttiger 1822 (quod vide), 277–282.

- Kakridis 1954: J. T. Kakridis, Ποικίλα Ἑλληνικά, “Hellenika” XIII (1954), 165–174.
- Krumeich, Pechstein, Seidensticker 1999: *Das griechische Satyrspiel*, hrsg. v. R. Krumeich, N. Pechstein, B. Seidensticker, Darmstadt 1999 (Texte zur Forschung, 72).
- Lämmle 2013: R. Lämmle, *Poetik des Satyrspiels*, Heidelberg 2013 (Bibliothek der klassischen Altertumswissenschaften n.F. 2/136).
- LDAB: *Leeuwen Database of Ancient Books*, url: <https://www.trismegistos.org/ldab>
- Lesky 1954: A. Lesky, *Die Datierung der Hiketiden und der Tragiker Mesatos*, “Hermes” LXXXII (1954), 1–13.
- Lucas 1991: J.M. Lucas, *Mito y tragedia II: Las Danaides o la armonía entre los sexos*, “EPOS” VII (1991), 47–66.
- Lucas 2006: J.M. Lucas, *La Amimona de Esquilo*, in: *KOINÒS LÓGOS. Homenaje al profesor José García López*, edd. E. Calderón, A. Morales, M. Valverde, Murcia 2006, 531–542.
- Luppe 1970: W. Luppe, *Zur Datierung einiger Dramatiker in der Eusebius/Hieronymus-Chronik*, “Philologus” CXIV (1970), 1–8.
- Martinelli 1995: M.C. Martinelli, *Gli strumenti del poeta. Elementi di metrica greca*, Bologna 1995.
- MP³: R.A. Pack, *The Greek and Latin Literary Texts from Greco-Roman Egypt*, Ann Arbor (Mich.), 1965², editionem tertiam curavit atque auxit P. Mertens, nunc in hac sede interretiali publici iuris factam: <http://web.philo.ulg.ac.be/cedopal/database-mp3/>
- Pieraccioni 1952: D. Pieraccioni, *Il volume XX dei Papiri di Ossirinco*, “Maia” V (1952), 288–292.
- Reeder 1996: E.D. Reeder, *Pandora. Frauen im klassischen Griechenland*, Ausst.-Kat. Basel 1996.
- Schmid, Stählin 1929-1948: W. Schmid, O. Stählin, *Geschichte der griechischen Literatur*, I-V, München 1929–1948.
- Scullion 2002: S. Scullion, *Tragic Dates*, “The Classical Quarterly” LII 1 (2002), 81–101.
- Seidensticker 1999: B. Seidensticker, *Philologisch-literarische Einleitung*, in Krumeich, Pechstein, Seidensticker 1999 (quod vide), 1–40.
- Simon 1981: E. Simon, *Amymone*, in: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* I 2, Zürich-München 1981, 742–752.
- Slenders 1992: W. Slenders, *Intentional Ambiguity in Aeschylean Satyrplays?*, “Mnemosyne” XLV (1992), 145–158.
- Snell 1953: B. Snell, *censura libri The Oxyrhynchus Papyri Part XX*, London 1952, “Gnomon” XXV (1953), 433–440.
- Sonnino 2016: M. Sonnino, *Rifugiarsi nel santuario di Poseidone: note ai Theoroi di Eschilo (P. Oxy. 2162, fr. Ia. col. I.1–22 = Aesch. fr. 78a, vv. 1–22 R.)*, “Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik” CC (2016), 39–60.
- Sutton 1974a: D.F. Sutton, *A Handlist of Satyr Plays*, “Harvard Studies in Classical Philology” LXXVIII (1974), 107–143.
- Sutton 1974b : D.F. Sutton, *Aeschylus’ Amymone*, “Greek, Roman and Byzantine Studies” XV 2 (1974), 193–202.
- Sutton 1974c: D.F. Sutton, *Father Silenus: Actor or Coryphaeus?*, “The Classical Quarterly” XXIV 1 (1974), pagg. 19-23.
- Sutton 1980: D. F. Sutton, *The Greek Satyr Play*, Meisenheim am Glan 1980.
- Sutton 1984: D. F. Sutton, *Pollux on Special Masks*, “L’antiquité classique” LIII (1984), 174–183.
- Threatte 1980-1996: L. Threatte, *The Grammar of Attic Inscriptions*, I-II, Berlin 1980–1996.
- Turner 1954: E. G. Turner, *censura libri The Oxyrhynchus Papyri Part XX*, London 1952, “The Classical Review” IV 1 (1954), 20–24.
- Ussher 1977: R.G. Ussher, *The Other Aeschylus: A Study of the Fragments of Aeschylean Satyr-Plays*, “Phoenix” XXXI 4 (1977), 287–299.
- Valckenaer 1739: L.C. Valckenaer, *Animadversionum ad Ammonium grammaticum libri tres*, Lugduni Batavorum 1739.

- van Rossum-Steenbeek 1998: M. van Rossum-Steenbeek, *Greek Readers' Digests?: Studies on a Selection of Subliterary Papyri*, Leiden-New York-Köln 1998.
- Voelke 2001: P. Voelke, *Un théâtre de la marge. Aspects figuratifs et configurationnels du drame satyrique dans l'Athènes classique*, Bari 2001.
- von Fritz 1936: K. von Fritz, *Die Danaidentrilogie des Aeschylus*, "Philologus" XCI (1936), 121–135, 249–269.
- Wessels, Krumeich 1999: A. Wessels, R. Krumeich, *Amymone*, in Krumeich, Pechstein, Seidensticker 1999 (quod vide), 91–97.
- West 1982: M. L. West, *Greek Metre*, Oxford 1982.
- Yorke 1954: E.C. Yorke, *The Date of the Supplices of Aeschylus*, "The Classical Review" IV 1 (1954), 10–11.

DE AESCHYLI AMYMONA SATYRICA

S u m m a r i u m

Aeschyli *Amymone satyrica* acta est propabiliter a. 463 a.C., una cum Danaidum trilogia; tria tantum fragmenta supersunt, quorum textum criticum cum Latina interpretatione et commentario hic praebemus. Ex iis haud multa de argumento cognoscimus, sed plura e mythographorum narrationibus (inprimis Hygini et Ps.-Apollodori) conici possunt; nonnihil etiam vasa picta docent, modo summam prudentiam adhibeamus, cum quid in eis Aeschylum respiciat, quid non, diiudicare facile non sit. Certum quidem videtur fabulae caput hoc fuisse: Amymonen, cum timeret ne a Satyris violaretur, primum a Neptuno servatam esse, deinde cum deo sponte concubuisse. Fr. 13 R. petitum esse videtur e diverbio Amymones cum alterutro procorum (Neptuno aut Sileno seu chori duce): quod ibi praedicatur, conubium (seu potius concubitum, cum verbum γάμέω ambo significare possit) et ei qui loquitur et puellae fatale esse, ludere videtur quae de matrimonio in fine *Supplicum* dicta sunt. Fr. 14 R. de unguentis loquitur, quae cuius sint (vel utique, ad quem pertineant) non liquet: de Amymona multi cogitaverunt, sed de Neptuno quoque possis. Fr. 15 valde obscurum est, sed videtur esse referendum ad Satyrorum perversum morem cum bestiis coeundi. Tota igitur fabula de concubitu ac rebus veneriis egisse in eoque versata fuisse videtur, ut Amymonen amoris imperio primum reluctantem, quippe quae viros (haud secus ac reliquae Danaides) tamquam pestem fugeret, postremo cedentem ostenderet.